

A HYPNOSIS LÉLEKTANA.

A thuzséri szomorú esetet eléggé kiaknázta immár a sensatióhajhászat minden fogása, kiczifrázta a romantika képzelődése, a mi úgy a nagy közönségre, mint a dologgal komolyan foglalkozni hajlandó körökre az eddig mondottaknál sokkal tanulságosabb, az az idegélet rejtelseinek kutatásában elért legújabb eredmények megismertetése, melyek legalább is jóval alábbszállítani lesznek alkalmasak azon csodaszertíség nimbusát, melybe a thuzséri kastélyban történtek burkolva látszanak. Nem adhatják meg mindenben a kulcsát a közvéleményt oly lázasan foglalkoztatott eseményeknek, különösen ott, a hol a mysticismusra hajlandó elme azokat úgyis talán túlságosan kiszínezte, de minden esetre megadják a fonalat arra, hogy a gondolkozó ész egészen más irányban kutassa az okokat és a jelenségeket, mint a hol az elfogultság látja azokat s ezzel egészségesebb felfogásra teremtsen utat a hypnotikus vizsgálódások terén.

Az embernek a világra, s megfordítva a világnak az emberre gyakorolt titkos befolyását képező tünetek egész sorozatát ölelik fel a megfoghatatlannak tartott jelenségeknek, kezdve az ásítás ragadósságától, némely ember észrevétlen jelenlétének felelmes vagy derítő hatásától, a varázsló veszőtől és a kutató ingától egész a betegségeknek a távol-

ból való átruházásáig, a természetfölötti adományokig, a kézrátevés általi gyógyításig, a telepathiáig. Ezen jelenségekhez próbálja megadni a kulcsot az úgynevezett braidizmus, mely a látás és figyelem összpontosított ténye folytán bizonyos időn át oly sajátos physikai és psychikai tünetek állítólagos előidézésében áll, melyek az embert kiváltképen alkalmassá teszik a biomagnetikus behatások elfogadására. Ezt az állapotot különben a látáson kívül más érzék fölzgatósa is előidézheti.

Vannak tények ugyanis, melyek arra mutatnak, hogy a testek ellenállásának természeti törvénye a szellemi életben is figyelemmel kísérhető. Az agynak is szüksége van külső mozgató erőre, hogy működésbe jöjjön és képzeteket, fogalmakat hozzon létre. A hypnotikus álomban pl. minden azt mutatja, hogy a gondolkodás teljesen szünetel, míg csak föl nem keltik suggestió útján. Akárhányszor kérdezik a hypnotisálttól: mire gondol? a felelet ez: semmire. Ez tehát teljes inertia állapota, melynek a hypnotisált külső helyzete is teljesen megfelel. Sőt *Strumpel* egy jobbszeme és balfüle kivételével teljes érzéketlenséggel sujtott egyénnél is tapasztalta, hogy ha érzéklő szerveit elzárták, s így a külvilággal való minden érintkezéstől elszigetelték, hiába igyekezett kezei csapkodásával akusztikai érzetet előidézni, két-három percz múlva a mozgás megszűnt, a lélegzés és érverés meglassult s minden lelki élet kialudt a mély álomba merült beteg agyában.

Ámde még tovább mehetünk s meg leszünk győződve arról, hogy a figyelemnek egy pontra nézés általi koncentrálása is maga után vonja a *gondolat inertióját*, s az értelmi inertia ez állapotából ered az agynak bizonyos ideges vérbősége, melyet az idegerőfejlesztés és annak elfogyasztása közötti egyensúlynak a lelki működés hirtelen megszakadása következtében előidézett fennakadása eredményez.

Braid módszere e szerint az idegélet túltengését és felhalmozódását vonja maga után, azon lelki tétlenség következtében, mely a gondolkozás ingere szűk körre szorításának kifolyása egy egyszerű sensatio által, a melyre a gondolkozás rögződve van és a melybe burkolja magát.

Tudjuk, hogy az álomélet jelenségei, az idiosynkrasia természetes és beteges formái az emberiséget rég idő óta foglalkoztatták. Mihelyt aztán fölismerték e kérdések alkalmasságát a tudományos tárgyalásra, ettől már nem esett messze egy új methodusnak is fölfedezése, hasonló állapotok előidézésére. Hogy a hypnotismus, daczára annak, hogy már egy századdal ezelőtt ismerték, csak az utóbbi évtizedek alatt nyert komoly figyelembevételt, annak oka első terjesztői felületes, tudománytalan módszerében rejlett. Mesmer a delejesség extravagans elméletével állt elő s a babonás és könnyenhívó párisiaknak palaczkokban árulta a delejezett vizet, mint egyetemes panaceát, míg követői nevetséges utasításokat adtak a planetikus és tellurikus fluidum használatához. Deleuze például komolyan akarta elhitetni, hogy egy veder vizet 2—3 perc, egy pohár vizet pedig egy perc alatt lehet magnetizálni, ha «figyelemmel és eltökéltak arattal» végezzük az eljárást. Ugyancsak szerinte a «magnetiseur, ki varázsvesszőt használ, saját magáét használja és ne kölcsönözze azt másnak, nehogy idegen fluidumokkal teljék meg». Mesmer különben saját állítása szerint a napot is megdelejezte.

Csak 1842-ben vetköztette ki Braid említettük módszere a kérdést meglehetősen módon eddigi titokteljességéből, midőn kimutatta, hogy bármely erős inger alkalmas előidézni a hypnotikus állapotot, s hogy a kísérletező egyénisége e szempontból egészen jelentéktelen tényező, a legfontosabb factor a médium. Végre 1872 után ugyanezen tüneteket a francia ideggyógyászat vonta megfigyelései körébe, mint az idegbántalmak különös formáit, s azóta a francia, német,

angol és olasz irodalomban heves és sok tekintetben a nézete-
ket tisztázó harc fejlett ki a hypnotismus lényege körül.

A mint a fentebbiekből látjuk, sok tekintetben ha nem is
éppen találó, de jellemző az az elnevezés, melyet némelyek a
hypnotikus állapotnak ezzel a szóval adnak, hogy *figyelemgörcs*
(attention cramp). Azt mondhatnók, hogy a hypnosisban a ma-
gasabb psychikai agyközpontok rendkívül finom szerkezete el-
zárul az akarat behatása alatt. A mindennapi életben meglevő
képzeteknek csak egy kis része éled fel gondolkozásunkban a
figyelem hatása alatt, mert gondolkozásunknál állandóan és
rendszeresen kizárjuk és elszigeteljük a suggestiv képzetek
egy-egy csoportját tudalmunkból, s csak azokat bocsátjuk be,
melyekre szükségünk van. Ellenben az álomban már félig
feltárul az ajtó, melyen át a képzetek egész szeszélyes con-
glomeratiója tódul be öntudatunkba. Hogy alkalmazzuk a
hasonlatot a hypnotikus állapotra, itt maga a kísérletező
nyomja meg az ajtó rugóját, bebocsátva rajta a maga idegen
suggestióját, melyet az elaltatott, rendesen megosztott figyelme
egész concentrált erejével kénytelen megragadni, mint egy
automát, melyen a hypnotiseur ellenállhatlan suggestiói ját-
szanak.

Tény, hogy a hypnotikus állapot előidézésére elegendő
bármely gyors és szokatlan idegfeszültség, egy közel a szem-
hez tartott fényes gomb merő nézése, a szemöldök közötti
tájék erős dörzsölése stb. Minden az egyén érzékenységtől
függ, kit bármely manipulációval lehetséges ideges álomba
helyezni. Ha valakit gyakran hypnotizáltak már, akkor egy
parancsszó, egy nyomatékos hang, sőt a parancsnak csak
látszata is elég az eredmény előidézésére. Jó és alkalmas mé-
diúmokat bárki hypnotizálhat, a kísérletező egyénisége csak
az első próbáknál bír befolyással, a mennyiben határozott,
imponáló fellépés, erős physikum természetesen sokkal alkal-
masabb egy érzékeny temperamentum impressionálására, mint

egy gyöngé, habozó, akarat nélküli lény. Hirtelen gyors inger, egy fúvás vagy rázas rögtön maga után vonja az ébredést.

A hypnotikus álomra hajlandósággal bírók arányszámát különböző észlelők nagyon eltérőleg becsülik fel; sok függ e tekintetben a fajtól, kortól, társadalmi osztálytól, temperamentumtól stb. De átlag 10—20 százalékra lehet tenni az elaltathatók átlagszámát. Beaunis, a nancy-i egyetem tanára «Le somnambulisme provoqué» cz. művében azt állítja, hogy nemcsak a hypnotizálásra, hanem a hypnotikus álomra is mindenki alkalmas, de szintén megkülönbözteti Liegenault és Bernheim után közölt táblázati kimutatásaiban a somnambulismus elért különböző fokait a csekélyebb álmoságtól a tökéletes hypnotikus álomig, mely nála is csak az esetek 18·8%-ában állott be a férfiaknál, 19·4%-ában a nőknél.

Bizonyosnak látszik azonban Beaunis ellenkező meggyőződése dacára, hogy a neurotikus alkat a hypnotizálható egyének sokkal nagyobb számánál fordul elő, mint a rendes, normális egészségi állapot, s azt is nehéz volna elvitatni, hogy a legrendkívülibb tünetek éppen hysterikus patientseknél voltak tapasztalhatóak, a mi legalább is indokoltá teszi, hogy a hypnotikus jelenségek egész körét az idegbetegségek sorába utalják.

A hypnotismus elméleti vizsgálatánál azon két iskola közötti különbségre is rá kell még mutatnunk, mely egyfelől a Charcot által alapított párisi iskola, másfelől az úgynevezett nancy-i iskola közt van, mely Bernheimot ismeri vezéréül. Utóbbi a hypnotisált patientseken észlelhető összes tüneteket egyaránt az öntudatos vagy öntudatlan suggestio hatásának tulajdonítja. Nála tehát az egész állapot lényegesen és jellemzőleg pszichikai. Charcot ellenben három phasisát különböztette meg a hypnotismusnak, melyeknél az átmenet egyik állapotból a másikba physikai úton eszközöltetik, pl. a szemek felnyitása vagy lecsukása, vagy különböző pontokon

történő nyomás útján. E három phasis közül — azt mondja Charcot — a kataleptikus állapotot természetellenes mozdulatlanság jellemzi, mely képessé teszi a patientt arra, hogy a legfonákabb testállásokat öltse fel; ellenben a lethargikus állapot kritériumát a rendkívülivé fokozott ideg- és izomérzékenységben látja; végre a somnambulikus állapotot, mely tulajdonképen legjobban megfelel a suggestionisták által tárgyalt tüneteknek, a patients lelki működéseinek automatikus jellegében gondolja visszatükrözöttnek.

Psychologiai szempontból kétségkívül az utóbbi a legfigyelemreméltóbb állapot, mert a suggestio játékanak itt nyílik legszabadabb tér; itt nyilvánul az a sajátos érzékenység bizonyos ingerek iránt, mely ismét a clairvoyance-nak ad helyet.

Érdemes megjegyezni, hogy a nancy-i iskola álláspontját mindjobban kezdik általánosan helyesnek ismerni el. Német és schweizi tudósok, kik az idevágó tünetmények alapos birálatába bocsátkoztak, csaknem egyértelműen Bernheim mellett foglalnak állást Charcot ellen, s azt hiszik, hogy utóbbit hysterikus patientsei idiosyncrasiái vezették félre. Tényleg Charcot mellett majdnem egyedül *Binet* és *Féré* maradtak még meg, kik közül az előbbi vizsgálódásait a tulajdonképeni lélektan terére is kiterjesztve, azt találta, hogy ha hypnotizált egyéneknek verseket szavalt el s felébredéskor megkérdezte, hogy emlékeznek-e a versekre, egyikök sem emlékezett; de ha később egy vörös korongot tartott elébök, erről ismét emlékezetökbe idézett néhány verstördéket.

Valószínűnek látja ezek után mindenki, hogy a lelki folyamatoknál az érzéklés funkciója hasonlatos a physikai erőkhöz a vegyi összetételeknél, azaz: molecularis mozgató erőt közvetítve az agygyal, mozgásba hozza az értelem inertiáját s lehetővé teszi a gondolkodás tünetényét. De valamint egy test nem maradhat folyton mozgásban, úgy az

öntudat állapota is, erőátváltozás lévén, mihelyt elfogyasztotta az erő kezdő mennyiségét: eltűnik.

Tudjuk, hogy mindennemű képzet- és eszmetársításnak kezdőpontja valamely *sensatio*. Nem érezhetünk tetszésünk szerint újra valamely elmúlt örömet vagy fájdalmat; de oly helyek látása, melyeken ez érzéseket tapasztaltuk, újra föltámaszthatja azokat akaratumk ellenére is. Egy ellenség iránt táplált haragunk, ki megbántott, idővel lecsillapul; de ha oly emberrel találkozunk, ki ahhoz hasonlít, önkéntelen ellenszenv támad bennünk ez utóbbi iránt is. Még jelesebben fejezi ezt ki Maudsley, midőn azt írja, hogy ha arczkifejezésünkkel ingerültséget, csodálkozást vagy más kedélyindulatot akarunk kifejezni, az indulat maga is fölébred lelkünkben, s nehéz lenne e pillanatban más felindulást éreznünk, mint azt, melyet arcunk kifejez. Ez az úgynevezett testkifejezés által való *suggestio*, melyre Braid hívta föl először a figyelmet.

Ugyanígy áll a dolog a gondolatokkal is; ezeket is utolsó elemzésben mindig érzéki behatások ébresztik fel. Ha elhaladunk egy táj előtt, melyen bizonyos eszme villant volt meg agyunkban, úgy sokszor az eszmére is visszaemlékezünk. Ha ujjainkkal érintjük a bogot, melyet zsebünkön kötöttünk, eszünkbe ötlik az, a mit akkor gondoltunk, mikor a csomót kötöttük.

Hogyan történik mindez? A feleletet *Münsterbergnek* egy érdekes elmélete ekkép magyarázza. Valahányszor az agy két idegcsomója egyszerre érintetik, valószínű, hogy a két pont közt kapcsolat jő létre, melyen át a két inger — melyek lényegileg csak moleculáris mozgások — egymást ellensúlyozni igyekeznek. Ha azután a két csomó egyike újból ingerlésbe jő, a moleculáris mozgás árama tovább terjeszkedik a régi összeköttetési úton, mint a legcsekélyebb ellentállás irányában.

A tünemények ezen kategóriáján alapszik már most a kifejezett suggestio, az *ideoplastia*. Egyéniségünk minden alkatelemeiben, úgy a lelkiekben, mint a szervezetiékben, impressionálható, azaz módosítható. Különböző physikai impressiók hatnak ránk, és pedig minden physikai impressio, vonatkozzék bár akár az állati, akár a szerves életre, lelki impressióval pótolható.

És hogyan helyettesítheti a lelki impressio a physikait? Ime a válasz. Minden életműködés impulsusát egy eredeti mozgató idegtől nyeri, melynek székhelye egy külön idegközpont, mely az idegek által érintkezik azon különböző erőkkel, melyekkel viszonyban áll. Ezt az idegszervet egy differentiator szerv egészíti ki, mely védi a rendellenes befolyások ellen s megkönnyíti a rendes modifier hozzáférhetését. Így a szem a látás differentiatora. Ebből következik hogy minden erő, mely képes egy életműködés idegszervét impressionálni, már ezáltal ezen életműködés specifikus függelékévé válik. Érthető tehát, hogy egy oly organoleptikus erő, mely elég hajlékony és finom volna, hogy akaratumkhoz alkalmazkodjék, s a nélkül, hogy a védőszerveket sértené, minden elérni óhajtott módosítást létre tudna hozni s következőképp kipótolni bármely speciális erő hiányát — valóságos panacea volna. Ilyen erő már most a psychikai impressio, mely képes a physikai impressiókat pótolni.

Példának okáért az izes testek hatása a szájra ugyanegy időben egy vegetatív rendű és egy psychikai rendű módosítást hajt végre; amaz a nyálképzés, emez az íz érzete. A kifejtett elmélet szerint az izességnek oly impressiója, mely közvetlenül a lélekre hatna, minden izes test közbejötté nélkül, a nyálka elválasztó működése felébresztésével járna. S tényleg ez is történik; a gastronom számos esetben tapasztalja, ha lelkében elképzeli egy menu gyönyöreit, hogy «a nyál a szájába gyűl». Csakhogy arra nézve, hogy

a pszichikai impressio pótolhassa a normális physikai impressiót, hogy teljes erővel hathasson a megfelelő szervre, egy különös hajlandóság szükséges, mely kivételes esetekben maga is előfordúl; legtöbbször azonban a Braid-féle eljárással mestersegesen idézhető elő.

Újabban egy dán és egy amerikai tudós: *Lang* és *W. James* is behatóan foglalkozott e kérdésekkel s egészen azonos eredményekre jutott. A nézetek e különös egyezése adja meg értékét elméleteiknek is. Mindkettő előtt az objectiv érzéki jelenségek, melyek az érzeteket kísérik nem csupán kifejezései, következményei ezeknek, mint addig hitték, sőt ellenkezőleg, alkotó elemei, ha ugyan nem okai. Vegyük el ezeket s az érzés eltűnik, s nem marad egyéb, mint a pusztá fogalom, a nyers észrevétel. Az érzet csupán reflexe, visszaverődése az öntudatban a vele kapcsolatos összes belső és külső jelenségeknek.

Ez a *W. James* álláspontja, ki lényegesen pszichologiai alapra helyezkedett. *Lang* igyekezett ez álláspontnak physiologikusabb támaszpontot nyújtani, kimutatván, hogy az érzeteket alkotó tünetények kétrendbeliek: vasomotorok és motorok. Szerinte az előbbiek a lényegesek s azért theoriája vaso-motor theoria neve alatt vált ismertté.

Ez a tan meglepő megoldásra juttatja a pathologiai tények nagy számát, melyeket különben nehéz volna érteni a hypnózisnál, a hysterikusoknál, melancholikusoknál, hypochondráknál s a lelki betegségek más nemeinél, hol az érzetiség nagy szerepet játszik, s ezért a francia *Sollier* kísérleti úton akart meggyőződni helyességéről, mely czélra egy csaknem teljesen paralytikus beteget használt.

«Midőn a külső bőrérzéklést elnyomjuk — mondja *Sollier* kinek kísérleteiről e folyóirat más helyén már multkor megemlékeztünk — a patiens bizonyos hidegséget érez.» «Olyan hideget érzek mindenütt egyszerre — nyilatkoztatta ki *Sollier* betege —

mintha az ujjaim meg volnának fagyva». Ugyanekkor constatálható, hogy a bőrérzéklés elnyomása maga után vonja a mozdulatok teljes kizárását. Egy beteg, kire Sollier hivatkozik, abszolút érzéketlenség állapotára ébredvén, nem mozdult, megmaradt eredeti helyzetében, a nélkül, hogy szemeit vagy fejét forgatta volna. Nem tudta, hogy ül-e vagy áll? «Ülnöm kell — úgymond — mert ülve voltam, mikor elaltattott. De hol vannak tagjaim? szeretném látni».

A bőrérzéketlenség ezen állapota tehát, mely teljes mértékben előidézhető hypnosis által, a mozdulatok föltétlen kimaradását, a tökéletes kataleptikus állapotot vonja maga után, úgy az ébredésnél, mint a hypnosis alatt.

Még érdekesebb világot vet a kérdésre a belső érzéklés elnyomása. «Mit érez?» — kérdi Sollier patientsét, miután megfosztotta belső érzéklésétől. «Mintha egy hajón elaludtam volna. Mintha a szívem fájna; azután nem gondolok többet vele. Mindegy.» — «És sajnálja-e, ha végeszakad?» «Egyre megy. Csakhogy az ember sem boldog, sem boldogtalan nem lehet. Annyi, mintha egy növény volna.»

Egy más objectum felvilágosításaiból, ki szintén teljesen érzéketlenné volt téve belső és bőrérzéklésében, Sollier a következő tapasztalatokat közli: «Ugy jó, mintha az ember beteg volna; az ember elhidegül, nem érez semmit. Még nyelvemet sem éreztem és fáradságomba került önnek felelni. Nem éreztem fejemet többé. A mit mondott, az megütötte füleimet, de nem hatolt fejembe. Ha nem beszélt, mitsem éreztem többé és nem gondoltam semmire. Nem is éreztem, hogy élek.» Máskor meg ezeket mondotta: «Nem tudom már, lélekzem-e még? én nem érzem. Úgy jó, mintha meg volnék halva, pedig nem vagyok meghalva, mert hallom beszélni.»

Lássuk már most Sollier nyomán, mi történik az indulatok tekintetében, ha minden érzéklést elnyomunk.

A beteg mély és érzéketlen hypnosisba merül, melyben a kísérlettevő graphikai fölvételt csinál lélekzetvételeről. Egyszerre tudtára adja, hogy apja meghalt.

Tagjai nem mozdulnak. de mély belégzést vesz, mely a diagrammában nagy kitérést mutat a légzési vonalnál, hogy pár perc múlva ismét fölvegye rendes hullámzását.

«Mit érzett, mikor atyja haláláról értesítettem?» — kérdezi most Sollier a patientst. «Gyomromban, de különösen fejemben élénk lökést éreztem. Mint mikor valaki egy hátordarabba ütődik.» — «S mikor elmúlt ez a benyomás, gondolt-e még atyja halálára?» «Nem, nem gondoltam többé rá.» — «Tudja-e, hogy ha az ember rossz újságot hall, gyötrő fájdalmat érez? Mit érzett hát?» «Semmit; hiszen magamat sem éreztem.» — «De az a lökés, melyet fejében és gyomrában érzett, milyen fájdalom volt: lelki vagy testi?» «Csak testi fájdalmat éreztem, de lelkit nem; hiszen mondom, hogy nem tudtam magamról.» — «És mikor tudtára adtam, hogy a hír nem igaz, mit érezett?» «Kissé összehúzódtam a torkom. mint mikor valaki a nevetést visszatartja.»

Ugyanezt a kísérletet megtette Sollier akként, hogy kellemes érzést igyekezett a betegben felköltetni, teljes érzéketlenség állapotában. Közölte vele, hogy egy sorsjegyével 100,000 frankot nyert. Gégéje kissé összehúzódott, mintha nevetés erőszakolná és mosoly derítette ábrázatát. A diagramma vonala erős, de kevésbé magas és hirtelen hullámzásokat mutatott, mint előbb.

Fölelőbresztve a következőkben adott felvilágosítást állapotáról: «Nevethetnékem jött, de örömet nem éreztem, sem semmi kellemest.» — «Miért?» «Mert nem gondolkoztam, nem tudtam, hogy kellemes-e az, s így nem éreztem.» — «Végre is, mit érzett a kellemes vagy fájdalmas hírek hallatára?» «A kellemetlen dolgok igen gyors rázkódást okoztak, a

kellemesek úgy érkeztek fejembe, mint a hang a telephonon, csak hogy a benyomás még rövidebb volt. Nem tudom, hogy magyarázzam meg. Ha szomorú dolgot közöl, az jobban megráz; *mintha nagyobb lyukat ütne fejemben*, mint a kellemesek.»

A mondottakból valószínű, hogy a hypnotikus suggestio sem egyéb, mint a physikai impressióknak lelki impressiókkal való helyettesítése, oly módon, hogy ezek a megfelelő érzéki sensatiókat maguk közvetlenül ébreszszék fel, a velök kapcsolatos eszmékkal együtt, részleges érzéketlenség állapotában. Sollier fentebb ismertetett experimentumai fényesen bizonyítják, hogy kedélyhangulatok nem léteznek azok megfelelő objectiv érzéki jelenségei nélkül; a hypnotikus álomban, mely a külső érzéklés elnyomásával jár, tehát a lélek visszafelé teszi meg ugyanazt az utat, melyet éber állapotban az érzéki behatásokról a kedély emotióiig természetes fokozaton át megtesz. A többi nem egyéb, mint az emlékezet által földézett képzeteknek öntudatlan játéka az értelmi inertia törvényei szerint s a legkisebb ellenállás irányában. Ez lehet magyarázata annak a tűzetes latin nyelvű kórismének is, melyet a thuzséri medium hypnotiseurje kérdésére adott. Egyáltalán nincs kizárva, hogy a szerencsétlen áldozat az «oedema pulmonum suffocativum» kifejezést olvashatta valaha valamely orvosi könyvben; utóbb aztán elfeledte, s csak a suggestio folytán keletkezett sensatio által előidézett képzet- vagy eszmetársítás hozta vissza újra emlékezetébe.

Francia entusiastái az új tudománynak fölemlítik mint tapasztalatilag igazolható tény, hogy ha valakin fogott az egyik kar bénultságára irányzott suggestio, akkor a másik karra alkalmazott delej eltünteti a bénultságot az előbbi karról s átviszi a másikra. Sőt olyanok, a kik a kísérletet utána csinálták, odaig mennek, hogy komolyan állítják, mikép elég,

ha a *patiens* csupán *hiszi* a delej otlétét. De semmi sem bizonyítja jobban a *suggestio* szerepét ily irányú mutatványoknál is, mint az a közlők által is elismert tény, hogy egy egyénnél, kinél a kísérlet eleinte nem sikerült, éppen a mutatvány más által való véghezvitelének látása tette lehetővé, hogy a próbát másnap maga is eredménynyel ismételje.

Bourru és Burot egy más esetre irányozzák újból a figyelmet, mely szerint némely egyéneknél egy bizonyos folyadékot tartalmazó, légmentesen elzárt üvegcsé közel tartása is — legyen bár a folyadék természete úgy a *patiens*, mint a kísérletező előtt ismeretlen — az azon folyadék erős adagolásával járó összes tüneteket képes előidézni. Bármennyire hihetetlenül hangozzék ez is, lehet, hogy a szaglás hyperaesthesiájában leli magyarázatát, párosulva az öntudatlan *suggestio* rendkívül finom tüneteivel. Hogy belőle egy új pszichikai érzék létezésére következtethessünk, arra csak hosszas és mélyreható vizsgálat jogosíthatna fel.

Mindenesetre elfogadható már is annyi, hogy a hypnotikus állapot felcsigázza az érzéki működést s az érzéki erőnek ez a felcsigázása, karöltve a hysterikus temperamentumú egyének természetes ravaszságával és megtéveszteni akarásával, egészen elegendő sok megfejthetlennek tartott jelenség magyarázatára, a nélkül, hogy távolabbi okokat volna szükség keresnünk. De a tévedés legfontosabb factora ily kísérleteknél éppen az *óhajtott eredmény suggestiója*. A kifejezés talán nem egészen szabatos, de értjük alatta a kérdéseknek hangját, az óhajtott eredmény bekövetkezése feletti elégtelenség kimutatását, a jelentős hallgatást bizonyos kritikusan momentumokban és számos más ily, alig feltűnő indiciumot.

Igaz azonban, hogy tudományos szempontból már maga az érzéki élet ily rendkívüli fogékonyságának földerítése el nem vitatható beccsel bír. Mert mutatja az észrevétel pszichikai mechanizmusának ellenőrző szerepét a fizikai mecha-

nismus fölött, mutatja a lélek rendkívüli hatalmát oly önkéntelen folyamatok felett is, mint a táplálkozás, vérkeringés stb. tekintettel az érzéketlenség előidézésére, a fájdalom eltüntetése módjaira. S ebben áll a kérdés valóban tudományos alapja, mely a gyógytudomány céljaira nézve a legfényesebb sikerrel aknázható ki.

Ez az ága a kérdésnek természetszerűleg átvezet a hypnotizálás büntetőjogi oldalára s annak büntető beszámítás alá eső veszélyére is. Ha az úgynevezett «post-hypnotikus» suggestio lehetővé teszi, hogy egy elaltatott egyén a felébredése utánra suggerált bizonyos cselekményt tényleg végre is hajtsa, még ha az büntetendő lenne is — a mint ez a lehetőség valóban bizonyítottnak vehető — akkor kettős felelősséggel kell tisztába jönnünk jogilag: először a suggerált médium cselekményének beszámíthatását és azután a büntetendő cselekményre suggestio útján közvetve felbujtó felelősségét illetőleg. Származhatnak az utóbbi gondatlanságból is. A nagy közönség sokkal türelmetlenebb kísérleteinek közvetlen eredményei iránt és sokkal kevésbé képes a tudományos önmegtartóztatásra, mint a szakember. A charlataneria mindig nyomában jár az új fölfedezéseknek. Ez vitte rá Mesmert, hogy rögtön az állati magnetismus fölfedezése után, annak vívmányait vásárra hurczolja és közönséges kuruzsolásokra értékesítse; ez fogja ösztönözni tán a phrenologust is, hogy mihelyt meggyőződik arról, hogy az agy különböző idegsomói különböző tulajdonságoknak felelnek meg, boltot nyisson, hol jó pénzért mindenféle agydudorodásnak alángelműség vagy vitézség gócaivá való gyors és jutányos átalakítására vállalkozzék.

Legelső sorban tehát a törvényszékek lesznek kénytelenek foglalkozni a védelem által felhívandó hypnotikus suggestio büntetőjogi complicatioival, és esetleg a hypnosisnak a bűnnyomozat céljaira leendő felhasználásával, azután pedig, meglehet, eljő az idő, mikor a neveléstudomány is rá

fogja vetni magát arra, mint hatályos erkölcsnemesítő eszközre, daczára mindazon lappangó veszélyeknek, melyeket nem is sejthetünk még egész terjedelmükben. Éppen azért csak józan és üdvös intézkedés az, mely a nyilvános hypnotizáló kísérleteket ma már Európa legnagyobb részében a hatóság tilalma alá vetette.

A mi már különösen a hypnotikus állapot és a gondolatátvitel, telepathia vagy clairvoyance közötti összefüggést illeti, ismerjük azokat a kísérleteket, melyekben a legmélyebb hypnotikus álomban leledző egyénről ki akarták mutatni, hogy megjövendöl ezutáni eseményeket, megolvassa az idegen személy zsebében rejtegetett bankjegyek számát s más ily csodás műveleteket tesz. Ki kell mondanunk, hogy ily csodák *ténylegesen* megtörténtére nézve még hiányoznak az eléggé meggyőző adatok. Hiszen még nincs hatvan éve, 1837-ben 3000 franknyi pályadíj volt kitűzve bárkinek, a ki szemei használata nélkül képes olvasni, s a kérdés megoldatlan maradt, habár számos jelentkező a siker látszatával vállalkozott a dolog lehetőségének bizonyítására; kiderült azonban, hogy legtöbbször az ügyesen alkalmazott szemkötőn hagyott csekély nyílás vezette félre a könnyen hívőket.

A gondolatátvitel lehetőségének hypothesis, a mint azt az érzéklés rendes útjától eltérőleg képzeljük lehetségesnek, valóban legalább is annyi bizonyítékot kíván meg, a mennyi elegendő a közmeggyőződésbe átment ellenkező igazságok megdöntésére. Mert helyesen és szépen mondja Carpenter, hogy: «ott, a hol a természet kipróbált törvényeitől nyilvánvaló eltéréseket észlelünk, az emberi ténykedésből kifolyólag, jogosítva vagyunk először is csalárd megtévesztést tétélezni föl, vagy pedig szándéktalan önámítást, vagy mind a kettőt együtt, mindaddig, míg ily esetek fenn nem forgása kétségtelen bizonyosságot nem nyer, a szakértői elme által kigondolt minden képzelhető bizonyíték útján».

Egy komoly tudós és positiv elme ezen tétele ellen, mitsem bizonyít az az ellenvetés, hogy Galilei és Columbus új igazságait is épp oly hitetlen gyanakodással és üldözéssel fogadták. Akkor a harc a szabad vizsgálódás, a tudományos methodus és a vak tekintély csalhatatlansága közt folyt, holott most mindkét tábor a tudományos meggyőzés egyenlő fegyverével küzd.

De épen azért physiologia-ellenes a telepathiában való hit, mert teljes okunk van föltenni, hogy az agy-centrumok impressionálásának egyetlen módja, mely objectiv valósággal bíró érzéki benyomást ébreszt, csak a különös érzékszervekkel kapcsolatos idegrendszeren át történhetik, melyek közül mindenik reagál a maga saját ingerére.

Oly csodálatos események, mint a halál előérzete, mely távol hozzánk tartozóinkat készül elragadni, súlyosítva néha kísértetjelenésekkel, melyek csodálatosan összeesnek a nem sejtett halál vagy baleset idejével, még ha az inhaerens valószínűtlenség hibájában nem szenvednének is, sohasem tanulmányoztattak eddig az óvatos elővigyázat akkora apparátusával, a mennyi kizárhatná az érzéksalódás vagy a célzatos csalás eshetőségét. Hiszen annyi példájával bírunk az óhajtott és kívánt eredmény öntudatlan suggerálása különféle módjainak, annyi tapasztalatával a félrevezetés hihetetlenül ügyes leleményeinek, hogy bizonyára ha ily experimentumoknál a tévedés lehetősége forrásainak kiderítésére csak félannyi időt is fordítottak volna, mint a mennyit a történetek sensatiós kiszínezésére, úgy a telepathikus észleletek anyaga jóval megcsökkenne.

Nehezebb mindenesetre eldönteni a kérdést, hogy vajjon a thuzséri medium halálát a hypnosis idézte-e elő? Előttünk azonban ez is a legtöbb valószínűséggel bír, mert hiszen már a 80-as években Bécsben előfordult Hansen-féle botrány alkalmával egyenesen rámutatott a szakértő bizottság véleménye

arra, hogy a hypnosis igen könnyen vonhat maga után szív-
szélhűdést vagy apoplexiát. Ez esetben a medium agya bon-
czolásánál constatált anaemia szoros következménye lehetett
az idegélet összes erői decentralisálásának az agyműködésből.
De csakis ebben és nem abban rejik a hypnosis veszélye.
mint a hogy még orvosi körökben is akadtak, a kik föltéte-
lezték, hogy t. i. magát a halált suggerálni lehetne. Ez kép-
telenség, mert semmi suggestio hatása nem terjedhet ki arra,
hogy oly szoros elváltozásokat okozzon a pusztá akarat be-
hatása alatt, melyek az életműködés gyors pillanatnyi meg-
szakadását magától a hypnotiseur akaratától föltételezhetnek.

—á—á.

VISSZATEKINTÉS A BUDAPESTI VIII. NEMZETKÖZI EGÉSZSÉGÜGYI ÉS DEMOGRAPHIAI CONGRESSUS EREDMÉNYEIRE.

Az emberi élet gazdasági értéke oly pont, melyből egész rendszere sugározódik ki azoknak a feltételeknek, melyek az általános jólét és fölvirágzás kapcsainak közösségébe foglalják a polgárosodás elsőrendű érdekeit. Ennek az életnek állandó nagy törvényeit szolgáltatja a demographia a törvényhozó kezébe, hogy kulcsúl használhassa a polgári társadalom jelenségei, közszükségei gyakorlati megfigyelésére s azok alapján foganatosítandó üdvös reformjaira.

A gazdasági fejlődés egész menete, a monopoliumokat föl-váltó szabad verseny tagadhatatlanul végzetes visszahatást gyakorol sok tekintetben az emberi egészség jogos érdekeire. Nemcsak a szaporodó proletariatus terjeszti csiráit a szervezeteket ostromló láthatatlan veszélyeknek s őrli lassan a társadalmak erkölcsi szilárdságának főtartó pilléreit, maga a technika rendkívüli haladása is segédkezet nyújt arra, hogy az élet természetes erői és tényezői mind jobban elhanyagoltassanak, s hogy a létért küzdők nagy tömege közt a gazdasági javak arányosabb fölosztást nyerve, egyúttal az életfőtartáshoz szükséges mértéken alól is elapróztassanak.

Többé már nem a kiskereskedő az, a ki megcsalja és veszélyezteti közönségét. A közlekedés gyorsasága, a nagy kereskedelem összpontosítása a tőketársulás útján, egész más, eddig nem sejtett arányokban kezdik fenyegetni a közegészséget. Ha ma a nagy speculatio segítségére siető ipari technika valami ártalmas anyag hozzátételével akarja magának biztosítani egy élelmi cikk javítását vagy tartóssá tételét, egy egész ország, sőt egész